

MILLIY MUSIQA MADANIYATINING YOSHLAR ESTETIK MADANIYATINI SHAKLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

L.E.Tursunova¹, A.Nurmatov²

1. Farg'ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqiy ta'lim va sah'at yo'nalishi(PhD), Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori
2. II-kurs magistiri

Mas'ul muallif: Tursunova Laylo Ergashevna, Farg'ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqiy ta'lim va sah'at yo'nalishi(PhD), Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori.

Received: 01 Oktabr 2026
Accepted: 06 Oktabr 2026
Published: 11 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Tursunova, L. E. MILLIY MUSIQA MADANIYATINING YOSHLAR ESTETIK MADANIYATINI SHAKLANTIRISHDAGI AHAMIYATI / L. E. Tursunova, A. Nurmatov // Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 9–11.

Annotatsiya. Mazkur maqolada milliy musiqa madaniyatining yoshlar estetik madaniyatini shakllantirishdagi falsafiy-estetik ahamiyati tahlil qilinadi. Milliy musiqa xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy tajribasi, estetik qarashlari va badiiy tafakkurini o'zida mujassamlashtirgan madaniy hodisa sifatida talqin etiladi. Maqolada milliy musiqa vositasida yoshlarning estetik idroki, estetik hissiyoti, didi, baholash qobiliyati va estetik idealining shakllanish jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, xalq qo'shiqlari, maqom san'ati, an'anaviy ijrochilik va milliy musiqiy merosning yoshlar ongida milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarni qaror toptirishdagi o'rni ochib beriladi. Globallashuv sharoitida milliy musiqa madaniyatidan samarali foydalanish yoshlarning madaniy o'zligini anglash, badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirish va estetik madaniyatini yuksaltirishning muhim omili sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: milliy musiqa, musiqa madaniyati, yoshlar, estetik madaniyat, estetik ong, estetik idrok, estetik did, estetik qadriyat, milliy o'zlik, milliy meros, maqom, an'anaviy musiqa, badiiy tafakkur.

ЗНАЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ

Аннотация. В статье анализируется философско-эстетическое значение национальной музыкальной культуры в формировании эстетической культуры молодежи. Национальная музыка рассматривается как культурное явление, отражающее историческую память народа, его духовный опыт, эстетические представления и художественное мышление. Раскрываются процессы формирования посредством национальной музыки эстетического восприятия, эстетических чувств, вкуса, способности к эстетической оценке и эстетического идеала молодежи. Особое внимание уделяется роли народных песен, искусства макома, традиционного исполнительства и национального музыкального наследия в формировании национальных и общечеловеческих эстетических ценностей в сознании молодого поколения. В условиях глобализации эффективное использование национальной музыкальной культуры рассматривается как важный фактор осознания культурной идентичности молодежи, развития художественно-эстетического мышления и повышения ее эстетической культуры.

Ключевые слова: национальная музыка, музыкальная культура, молодежь, эстетическая культура, эстетическое сознание, эстетическое восприятие, эстетический вкус, эстетические ценности, национальная идентичность, культурное наследие, маком, традиционная музыка, художественное мышление.

THE IMPORTANCE OF NATIONAL MUSICAL CULTURE IN THE FORMATION OF YOUNG PEOPLE'S AESTHETIC CULTURE

Abstract. This article analyzes the philosophical and aesthetic significance of national musical culture in the formation of young people's aesthetic culture. National music is interpreted as a cultural phenomenon that embodies the historical memory, spiritual experience, aesthetic views, and artistic thinking of a nation. The article examines the processes through which national music contributes to the development of young people's aesthetic perception, aesthetic emotions, taste, evaluative abilities, and aesthetic ideals. Particular attention is paid to the role of folk songs, maqom art, traditional performance, and national musical heritage in establishing national and universal aesthetic values in the consciousness of young people. In the context of globalization, effective use of national musical culture is substantiated as an important factor in strengthening young people's cultural identity, developing artistic and aesthetic thinking, and improving their aesthetic culture.

Keywords: national music, musical culture, youth, aesthetic culture, aesthetic consciousness, aesthetic perception, aesthetic taste, aesthetic values, national identity, cultural heritage, maqom, traditional music, artistic thinking.

Kirish. Globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashi, estetik didi va milliy qadriyatlarga munosabatini shakllantirish ta'lim-tarbiya tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda milliy musiqa madaniyati alohida o'rin tutadi, chunki musiqa xalqning tarixiy xotirasi, ruhiy olami, urf-odatlar, hayotiy tajribasi va badiiy tafakkurini o'zida mujassam etgan san'at turidir. Milliy kuy-qo'shiqlar, maqom namunalari, xalq musiqasi va an'anaviy ijrochilik shakllari yoshlarning nafaqat musiqiy idrokini, balki go'zallikni anglash, badiiy hodisalarni baholash hamda atrof-muhitga estetik munosabat bildirish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli milliy musiqa madaniyatini yoshlar estetik tarbiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida o'rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Estetik madaniyat shaxsning go'zallikni idrok etishi, badiiy qadriyatlarni tushunishi, san'at asarlariga mustaqil munosabat bildira olishi va kundalik hayotda estetik mezonlarga amal qilishini ifodalovchi murakkab ma'naviy sifatdir. Uning shakllanishi insonning oilaviy muhiti, ta'lim-tarbiya jarayoni, ijtimoiy munosabatlari hamda madaniy tajribasi bilan uzviy bog'liq. Ayniqsa, yoshlik davrida musiqiy taassurotlar, badiiy obrazlar va milliy san'at namunalari shaxsning hissiy olami hamda qadriyatlar tizimiga ta'sir ko'rsatadi. Milliy musiqa vositasida yoshlar xalqning madaniy merosini anglaydi, turli musiqiy obrazlarning mazmunini tushunishga intiladi, tinglash madaniyati va badiiy didini rivojlantiradi. Bu esa ularda milliy o'zlikni anglash, madaniy merosga hurmat bilan munosabatda bo'lish va umuminsoniy estetik qadriyatlarni qadrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun zamin yaratadi.

O'zbek milliy musiqa madaniyati o'zining boy janrlari, betakror ohanglari, ijro an'analari va chuqur ma'naviy mazmuni bilan ajralib turadi. Maqom san'ati, katta ashula, dostonchilik, xalq qo'shiqlari, marosim musiqasi va cholg'u ijrochiligi xalqimizning ko'p asrlik badiiy tafakkuri hamda ma'naviy tajribasini aks ettiradi. Ushbu meros namunalari yosh avlodga o'rgatish faqat musiqiy bilim berish bilan cheklanmay, balki ularning tarixiy-madaniy mazmunini tushuntirish, badiiy ifoda vositalarini anglatish va mustaqil estetik xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Bunda milliy musiqani zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish, tinglash, tahlil qilish, ijro etish va ijodiy topshiriqlarni o'zaro bog'liq holda tashkil etish muhimdir.

Bugungi globallashuv va madaniy integratsiya sharoitida yosh avlodning estetik madaniyatini shakllantirish masalasi muhim ijtimoiy-falsafiy va madaniy muammolardan biridir. Chunki estetik madaniyat insonning go'zallikni anglash, uni idrok etish, baholash va yaratishga bo'lgan munosabatini ifodalovchi murakkab ma'naviy hodisa hisoblanadi. Estetik madaniyatning shakllanishi faqat nazariy bilimlarni egallash bilan chegaralanmaydi, balki insonning san'at, madaniyat, tabiat va ijtimoiy hayotdagi go'zallik hodisalarini hissiy va intellektual jihatdan anglashini ham nazarda tutadi.

Shu nuqtayi nazardan, milliy musiqa madaniyati yoshlarning estetik dunyoqarashini rivojlantiruvchi muhim vositalardan biridir. Musiqa insonning hissiy olamiga bevosita ta'sir qilishi bilan birga, uning estetik idroki, didi, qadriyatlar va badiiy tafakkuriga ham ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlarda ham musiqa yoshlarning estetik tafakkuri, madaniy qadriyatlari va ijtimoiylashuviga ta'sir qiluvchi omil sifatida o'rganilmoqda.

O'zbek milliy musiqa merosi xalqning ko'p asrlik ma'naviy tajribasini o'zida aks ettiradi. Xalq qo'shiqlari, lapar, terma, dostonchilik, maqom va an'anaviy cholg'u ijrochiligi orqali avloddan-avlodga nafaqat musiqiy tajriba, balki estetik qarashlar, axloqiy mezonlar va milliy qadriyatlar ham yetkazib kelinadi. O'zbekistonning nomoddiy madaniy merosi doirasida maqom va boshqa an'anaviy madaniy amaliyotlarning xalqaro miqyosda e'tirof etilgani milliy musiqiy merosning madaniy ahamiyatini ko'rsatadi.

Milliy musiqa madaniyati muayyan xalqning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan musiqiy qadriyatlar, ijodiy an'analari, ijrochilik uslublari, janrlar, kuy-ohanglar va estetik qarashlar majmuasidir. U xalqning borliqni qanday idrok etishi, hayot hodisalariga qanday munosabatda bo'lishi va go'zallikni qanday tasavvur etishini ifodalaydi.

Falsafiy-estetik nuqtayi nazardan musiqa inson va borliq o'rtasidagi ma'naviy munosabatlarning badiiy shakllaridan biridir. Musiqa orqali inson real hayotdagi hodisalarni bevosita tushunchalar yordamida emas, balki ohang, ritm, obraz va hissiy kechinmalar orqali anglaydi. Shu sababli musiqa estetik ongning hissiy-emotsional va obrazli jihatlarini rivojlantirishda katta imkoniyatga ega. Estetika fanida go'zallik, ulug'vorlik, fojiaaviylik va kulgililik kabi kategoriyalar insonning borliqni estetik o'zlashtirishini tushuntirishda muhim ahamiyatga ega. Abdulla Sherning “Estetika (Nafosat falsafasi)” darsligi ham estetikaning falsafiy fan sifatidagi mazmunini yorituvchi muhim manbalardan biridir.

Milliy musiqa ana shu estetik kategoriyalarning badiiy ifodasini o'zida mujassamlashtiradi. Masalan, xalq qo'shiqlarida insoniy muhabbat, tabiat go'zalligi, Vatanga sadoqat, ayriliq va quvonch kabi kechinmalar musiqiy obrazlar orqali ifodalanadi. Natijada yosh tinglovchi musiqiy asarni eshitish jarayonida nafaqat uning ohangini qabul qiladi, balki undagi estetik mazmunni ham anglay boshlaydi.

Yoshlarning estetik madaniyatini shakllantirishda avvalo estetik ongning tarkibiy qismlarini rivojlantirish muhimdir. Estetik ong estetik ehtiyoj, estetik idrok, estetik his-tuyg'u, estetik did, estetik baho va estetik ideal kabi tarkibiy qismlarni qamrab oladi. Milliy musiqa ushbu jarayonlarning har biriga o'ziga xos tarzda ta'sir ko'rsatadi. Musiqani tinglash jarayonida yosh avvalo musiqiy tovushlarni idrok etadi. Keyinchalik uning mazmuni, obrazlari va hissiy xususiyatlarini anglaydi. Takroriy va ongli tinglash esa estetik baholash qobiliyatining rivojlanishiga zamin yaratadi.

Estetik did insonning go'zallik va xunuklik, mazmun va shakl, badiylik va badiiyatsizlikni farqlash hamda ularga nisbatan munosabat bildirish qobiliyatidir. Milliy musiqa bilan muntazam tanishish yoshlarning badiiy mezonlarini boyitadi. Ayniqsa, mumtoz musiqa, maqom, xalq qo'shiqlari va an'anaviy ijrochilik namunalari tinglash yoshlarning musiqiy-estetik tasavvurlarini kengaytiradi.

Bunda musiqa ta'limi faqat ijro ko'nikmalarini shakllantirish bilan cheklanmasligi kerak. U yoshlarni musiqiy asarning mazmuni, tarixiy-madaniy manbasi va estetik mohiyatini anglashga ham yo'naltirishi zarur.

Milliy musiqa madaniyatining muhim xususiyatlaridan biri shundaki, u estetik qadriyatlarni avlod-dan-avlodga uzatish vazifasini bajaradi. Xalqning tarixiy xotirasi, urf-odat-lari, hayot tarzi va ma’naviy tajribasi musiqiy meros orqali saqlanadi.

O‘zbek xalq musiqasida ona Vatan, ona, muhabbat, do‘stlik, mehnat, tabiat, insoniylik va ezgulik kabi qadriyatlar keng ifodalangan. Shu sababli milliy musiqa yoshlar uchun faqat badiiy zavq manbai emas, balki madaniy xotirani anglash vositasi hamdir. Tadqiqotlarda ham milliy musiqa yoshlarning estetik didi, milliy o‘zligini anglash va ma’naviy qadriyatlarini shakllantirish bilan bog‘liq holda tahlil qilinmoqda.

Maqom san’ati bu borada alohida ahamiyatga ega. Maqomning murakkab musiqiy tuzilishi, falsafiy mazmuni va ijrochilik an’analari tinglovchidan diqqat, mushohada va estetik idrokni talab qiladi. Shu jihatdan maqom yoshlarning nafaqat musiqiy bilimini, balki estetik tafakkurini ham rivojlantirish imkoniyatiga ega.

Globalashuv natijasida yoshlar turli xalqlarning musiqa madaniyati bilan tez va oson tanishish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu jarayon madaniy almashinuv uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Biroq shu bilan birga, yoshlarning milliy musiqiy merosga bo‘lgan qiziqishini saqlab qolish masalasini ham dolzarb qiladi.

Bu yerda asosiy vazifa boshqa musiqa madaniyatlarini inkor etish emas, balki yoshlarning o‘z milliy musiqiy merosini ang-lagan holda jahon madaniyatiga ochiq munosabatini shakllantirishdir. Ya’ni milliylik va umuminsoniylik o‘rtasidagi uyg‘unlik yoshlarning estetik madaniyatini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Milliy musiqa yoshga “men kimman?”, “men qaysi madaniyat vakiliman?”, “mening xalqimning estetik merosi nimalardan iborat?” kabi savollar ustida fikrlash imkonini beradi. Shu ma’noda milliy musiqa estetik madaniyat bilan bir qatorda madaniy identifikatsiya jarayonining ham muhim omili bo‘lib xizmat qiladi.

Yoshlarning estetik madaniyatini shakllantirishda umumiy o‘rta ta’lim maktablari, musiqa to‘garaklari, oliy ta’lim muassasalari va madaniyat markazlarining imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur.

Ta’lim jarayonida:

- milliy xalq qo‘shiqlarini tinglash va tahlil qilish;
- maqom namunalarini o‘rganish;
- milliy cholg‘ular bilan tanishtirish;
- xalq musiqasining tarixiy ildizlarini o‘rganish;
- mahalliy musiqiy-etnografik materiallardan foydalanish;
- musiqa asarlaridagi estetik kategoriyalarni tahlil qilish;
- milliy va jahon musiqa madaniyatini qiyosiy o‘rganish;
- musiqa to‘garaklari faoliyatida ijodiy loyihalarni tashkil etish

yoshlarning estetik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, musiqa to‘garaklarida yoshlarning faol ijodiy ishtiroki muhim. Chunki faol ijro jarayonida yosh nafaqat tinglovchi, balki estetik qadriyatlarni yaratish va ifodalash jarayonining ishtirokchisiga aylanadi.

Xulosa. Milliy musiqa madaniyati yoshlarning estetik madaniyatini shakllantirishning muhim falsafiy-estetik va ma’naviy omillaridan biridir. U yoshlarning estetik idroki, hissiyoti, didi, baholash qobiliyati va estetik idealini rivojlantirish bilan bir qatorda, milliy madaniy merosni anglashiga ham xizmat qiladi.

Milliy musiqa orqali yosh avlod xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy tajribasi va estetik qadriyatlari bilan tanishadi. Xalq qo‘shiqlari, maqom, an’anaviy ijrochilik va boshqa musiqiy janrlar yoshlarning badiiy-estetik tafakkurini boyitadi.

Shu bois ta’lim va tarbiya jarayonida milliy musiqa madaniyatidan foydalanish faqat musiqiy bilim berish vazifasi sifatida emas, balki estetik ongni shakllantirish, estetik qadriyatlarni anglash va estetik madaniyatni yuksaltirishning yaxlit falsafiy-pedagogik jarayoni sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

- [1] Sher A. Estetika (Nafosat falsafasi): darslik. – Toshkent: O‘zbekiston, 2015. – 363 b.
- [2] Hamidov H. O‘zbek an’anaviy qo‘shiqchilik madaniyati tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996. – 150 b.
- [3] Matyoqubov O. Og‘zaki an’anadagi professional musiqa asoslariga kirish: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘qituvchi, 1983. – 64 b.
- [4] Asqar F. Musiqa va inson ma’naviyati. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2000.
- [5] Nazarov Q. Jahon falsafasi qomusi. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti; Ma’naviyat nashriyoti, 2019. – 686 b.
- [6] Malikova S. O‘zbek milliy musiqa madaniyati rivojlanish tendensiyalari: kecha, bugun, istiqboli: monografiya. – Toshkent: Donishmand ziyosi, 2024. – 140 b.
- [7] Nurmuxamedjanov A. M. Yoshlar musiqiy tafakkurini shakllantirishning o‘ziga xos xususiyatlari // FarDU ilmiy xabar-lari. – 2024. – №2.
- [8] Djalalova N. X. Yoshlarning estetik tafakkurini yuksalishida musiqa madaniyatidagi konsepsiyalar // Oriens. – 2024. – B. 234–241.
- [9] Qurbonova F. Yoshlar estetik madaniyatini rivojlantirishda musiqaning ijtimoiy mexanizmlari // Kórkem Óner Hám Mädeniyat Xabarshisi. – 2025. – №4. – B. 44–46.
- [10] Xusanov H. U. O‘zbek milliy musiqa san’atining yoshlar tarbiyasida tutgan o‘rni. – 2025.